

PRZEGLĄD TREŚCI

OD AUTORA	11
I. NAUKA O LITERATURZE	13
1. Charakter nauki o literaturze [Czy historia literatury jest nauką? — Nauka, jej przedmiot i zakres. — Humanistyczny charakter nauki o literaturze.]	13
2. Kryzys nauki o literaturze [Ewolucjonistyczna historia literatury. — „Nauka o duchowości” i fenomenologia. — Plusy i minusy nowszych stanowisk: chaos poglądów ogólnych i precyzja badań szczegółowych. — Marksizm.]	19
3. Zakres nauki o literaturze [Badania historyczne. — Systematyka i komparatystyka. — Teoria literatury. — Nauki pomocnicze: filologia, biografistyka, bibliografia i chronologia.]	26
4. Nauki ościenne [Językoznawstwo. — Historia i etnografia. — Filozofia, estetyka, psychologia i socjologia.]	34
II. ZJAWISKA LITERACKIE	38
1. Podział zjawisk literackich [Utwór i dzieło literackie. — Dzieło literackie jako zjawisko najprostsze. — Twórczość pisarza zjawiskiem drugim. — Twórczość zespołu pisarskiego, zwłaszcza pokolenia, i literatura narodowa jako zjawisko trzecie i czwarte. — Literatura światowa jako najogólniejsze zjawisko literackie. — Co to jest dzieło literackie?]	38
2. Fikcja literacka [Fikcja, <i>fictio</i> , <i>fiction</i> . — Dyskusje nad fikcją w literaturze i ich wyniki. Fikcyjność stylu. — Istota fikcji literackiej. — Fantastyka. — Fikcja a hiperbola w epice i liryce. — Apoteoza fikcji w <i>Improwizacji</i> Konrada.]	41
3. Konwencja literacka [Uzasadnienie fantastyki. — Istota konwencji literackiej. — Geneza konwencji epickiej. — Zanik konwencji. — Konwencja a badania historycznoliterackie. — Konwencja następstwem fikcji.]	49
4. Postawa estetyczna [Co to jest postawa estetyczna? — Układy spoiste. — Fabuła jako układ spoisty. — Forma zamknięta w utworze literackim. — Postawa estetyczna a fikcja.]	53
5. Jednokrotność i niepowtarzalność [Wątpliwości. — Jednokrotność całego układu a powtarzalność składników w dziele literackim. — Niepowtarzalność i powtarzalność w przekładach i dziełach oryginalnych. — Literatura tradycyjna.]	58
6. Dokumenty kultury literackiej [Istota kultury literackiej. — Kultura literacka autora warunkiem zrozumienia jego dzieła. — Kultura a konwencja. — Wypadki graniczne. — Dokumenty kultury literackiej.]	61

III. TREŚĆ I FORMA 67

1. Tworzywo literackie [Materiał sztuk oglądowych i sztuki słowa. — Język jako tworzywo literackie. — Jego powszechność, pierwotność i niezmienność. — Od tworzywa do języka artystycznego.] 67
2. Język a literatura [Znaczenie, tj. treść, i jego stosunek do formy w wyrazie i zdaniu. — Dzieło literackie jako układ zdań.] 74
3. Forma zewnętrzna [Forma zewnętrzna jako ogół czynników przekształcających tworzywo w język artystyczny. — Forma gramatyczna a stylistyczna. — Składniki stylu. — Techniczno-rzemieślniczy charakter stylistyki.] . . 77
4. Forma wewnętrzna [Struktura rodzajowa i jej wyznaczniki. — Stosunek do tworzywa. — Jakości estetyczne. — Styl dzieła jako układ form zewnętrznej i wewnętrznej.] 80
5. Treść literacka [Znaczenie zdań podstawą treści dzieła literackiego. — Treść a forma wewnętrzna. — Elementy treści. — Monizm metodologiczny. — Praktyczne konsekwencje dualizmu metodycznego.] 84

IV. STYLISTYKA — FORMA ZEWNĘTRZNA 91

1. Obrazowość języka [Język artystyczny a mowa potoczna. — Nasycenie języka artystycznego obrazami słownymi.] 91
2. Słownictwo poetyckie [Postać najprostsza zasobu językowego. — Bogactwo zasobu oparte na epitetach. — Dobór wyrazów charakterystycznych. — Wulgaryzmy. — Neologizmy. — Stylizacja i jej rodzaje. — Barbaryzmy.] . . 92
3. Porównanie [Struktura porównania. — Podział porównań. — Porównania w prądach literackich.] 102
4. Przenośnia [Tropy, tj. obrazy słowne, i próby ich podziału. — Tradycyjne pojmowanie przenośni. — Jej istota. — Katachreza. — Metafory Reja i innych pisarzy. — Eufemizmy pornograficzne. — Język mistyki. — Metaforyka romantyczna. — Synestezja neoromantyków. — Przenośnia w programie awangardy.] 107
5. Zamiennia [Formuła Arystotelesa. — Ogarnienie. — Omówienie w poezji starożytnej i prądach klasycystycznych. — Omówienie ironiczne.] . . . 116
6. Alegoria i symbol [Uosobienie i apoteoza. — Psychomachia. — Alegoria. — Symbol. — Uosobienia w obrazach nastrojowych neoromantyków.] . . 120
7. Gramatyka języka artystycznego [Anakoluty składniowe. — Kolejność wyrazów w zdaniu. — Przetawiania. — Apostrofa. — Zazębianie jako wyraz wpływu składni na strukturę wiersza. — Składnia prosta i urozmaicona, pointa i kontrast. — Attycyzm i azjanizm. — Symetryczność okresu dwuczłonowego. — Okres trójczłonowy. — Barokowa przesada, tj. styl pyszny. — Mowa pozornie zależna. — Eufonia.] 125

V. RYTMIKA I METRYKA (FORMA ZEWNĘTRZNA) 144

1. Rytm [Poglądy na genezę rytmu. — Charakterystyka rytmu u Richardsa. — Nawrotność jako cecha podstawowa rytmu.] 144
2. Rytmika prozy [Równocłonowość istotą prozy rytmicznej. — Powtórzenie, anafora i epifora. — Izokolizm, tj. równocłonowość grup zdaniowych. — Izoteleutyzm, tj. równość spadków zdaniowych. — Spadki męskie. — Miary wierszowe w prozie rytmicznej.] 148
3. Zasady metryki [Poezja i muzyka. — Prozodia antyczna. — Struktura polskich wierszy zgłoskowych. — Grupy przyciskowe. — Wiersze jambiczne

o spadku męskim. — Średniówka. — Wiersze zgłoskowoprzyciskowe. — Wiersze przyciskowe.] 155

4. Rozwój metrum polskiego [Poglądy na pochodzenie wiersza polskiego. — Przejście od wierszy śpiewanych do czytanych. — Reformy romanizacyjne. — Wiersz wolny.] 169

5. Rym i asonans [Leoniny średniowieczne. — Asonans średniowieczny i reforma Kochanowskiego. — Rymy niepełne. — Podział rymów. — Funkcje rymu. — Układy zwrotkowe. — Wiersz biały.] 173

6. Funkcje metrum [Harmonia zdania i miary wierszowej. — Zazębianie. — Związki miar wierszowych z rodzajami literackimi. — Miara wierszowa jako czynnik jedności w dziele literackim i jej znaczenie w postawie estetycznej.] 177

VI. POETYKA — FORMA WEWNĘTRZNA 182

1. Obraz poetycki [Obraz poetycki i jego funkcja w dziele literackim. — Z typologii obrazów poetyckich w liryce. — Obraz poetycki w epice i dramacie. — Od obrazu słownego do poetyckiego i od poetyckiego do utworu.] . . 182

2. Liryka [Powszechność i doraźność liryki. — Melika, cykl liryczny, liryka wyższa. — Liryka wyższa a retoryka. — Elegia i sielanka. — Epigram i gnoma. — Liryzm. — Liryzm w epice i dramacie.] 189

3. Dramat [Tragedia attycka. — Widowiska średniowieczne. — Szekspir i dramat romantyczny. — Dramat naturalistyczny i neoromantyczny. — Podstawowa funkcja psychologii w dramacie. — Zwartość struktury dramatycznej. — Dramat książkowy. — Tragizm. — Komizm. — Jowialność, humor, satyra i ironia. — Komedia. — Farsa.] 193

4. Epika wierszem [Epos a „historia”. — Istota epickości. — Cyklizacja epicka. — Technika narracji. — Epickość a liryzm, tragizm i komizm. — Epos heroikomiczny. — Epyllion, powieść poetycka i gawęda. — Ballada, romanca, duma.] 208

5. Powieść i nowela [Chaos terminologiczny. — Od wiersza do prozy w powieści. — Cykl powieściowy. — Podział powieści. Charakterystyka typologiczna. — Postaci opowiadania: autorskie, gawęda, ramowe, szkatułkowe, dygresyjne. — Nowela.] 212

6. Gatunki mieszane [Poemat opisowy. — Satyra, list poetycki, satyra menipejska. — Bajka zwierzęca i parabola oraz ich sens paraboliczny. — Epigram i anegdota.] 221

VII. POETYKA — TEMATOLOGIA 226

1. Tematyka [Trudności określenia tematyki. — Co to jest temat. — Rzekomo pozaliteracki charakter tematu. — Ścisły związek tematu z formą wewnętrzną.] 226

2. Motyw i wątek [Motyw, jego istota i struktura. — Stosunek motywu do wątku. — Nawrotność motywów i wątków. — Literatura a folklor.] . . 229

3. Fabuła i akcja [Baśń ludowa jako utwór wielowątkowy. — Istota fabuły dramatycznej i powieściowej. — Utwory fabularne i niefabularne. — Wielowątkowość i jednowątkowość. — Punkty węzłowe fabuły.] 233

4. *Homo fictus* [Wymowa tytułów w utworach fabularnych. — Funkcja człowieka w fabule. — Fikcyjność postaci literackiej. — Konwencja i schematyczność typu oznaczanego nazwiskiem-etykietą. — Opis, portret i charakte-

rystyka postaci literackiej. — Antropomorfizacja. — Związki postaci literackiej z formą wewnętrzną i zewnętrzną. — Powieść „bez bohatera”].	238
5. Tło utworu [Istota tła i jego związek z formą rodzajową. — Tło epickie i dramatyczne. — Autonomiczne znaczenie tła w powieści].	242
6. Zawartość ideowa (ideologia) [Co to jest zawartość. — Zawartość samodzielna i wkomponowana. — Zawartość w poezji filozoficznej. — Funkcja zawartości. — Zagadnienie realizmu socjalistycznego.]	245
7. Struktura całości [Struktura dzieła literackiego. — Kompozycja jako praca nad uzgodnieniem składników strukturalnych. — Motywacja jako zabieg kompozycyjny. — Zdolności kompozycyjne a konwencja. — Ustalanie struktury w badaniu naukowym.]	250
VIII. KRYTYKA I OCENA	255
1. Sposoby oceny [Identyczność krytyki i oceny. — Trudności pracy krytycznej. — Zamęt poromantyczny i wyłączność kryteriów pozaliterackich. — Postawa krytyka. — Od postawy estetycznej do krytycznej. — Przesłanki sądów literackich.]	255
2. Kryteria socjologiczne [Klasyfikacja dzieł od efemeryd po arcydzieła. — Kryteria socjologiczne i ich podłoże. — Powstawanie arcydzieł narodowych. — Niejednostajna trwałość uznania arcydzieł. — Trwałość, rozległość i różnorodność oddziaływania jako podstawowe kryterium socjologiczne.]	258
3. Kryteria historyczne [Czas w ocenie literackiej. — Oryginalność i naśladownictwo. — Oryginalność jako kryterium literackie. — Współczynnik historyczny oryginalności. — Epigoni i autoepigoni. — Rzemiosło a sztuka w twórczości literackiej. — Perspektywa historyczna wobec zamkniętego dorobku pisarskiego. — Warunki oceny.]	263
4. Kryteria estetyczne (formalne) [Styl jako zespół formy zewnętrznej i wewnętrznej podstawą oceny estetycznej. — Funkcja stylu jako formy zewnętrznej. — Maniera stylowa. — Kryteria formalno-estetyczne w zastosowaniu do liryki. — Niewystarczalność samej formy wewnętrznej. — Jakości estetyczne i ich zastosowanie w różnych rodzajach literackich. — Zgodność formy wewnętrznej i miary wierszowej. — Estetyka przekładu. — Jednolity poziom artystyczny dzieła.]	272
5. Kryteria etyczne [Wymowa terminu „fraszka”. — Funkcja elementów treściowych w ocenie. — Wartości prymitywów. — Dwumian etyczno-estetyczny Horacego. — Niewystarczalność jakości estetycznych. — Zastępowanie kryterium estetycznego etycznym. — Wartość tematu. — Pojęcie poezji jako zjawiska rzędu religijnego i jego funkcja w ocenie etycznej.]	282
6. Hierarchia kryteriów [Od postawy estetycznej do krytycznej. — Hierarchia kryteriów. — Samodzielność i szablon.]	295
IX. HISTORIA LITERATURY — TWÓRCA	298
1. Twórca i dzieło [Stanowisko biografii pisarza u schyłku w. XIX. — Powieść biograficzna. — Nieuzasadnione ataki na biografie w czasach dzisiejszych.]	298
2. Biografia literacka [Konieczność znajomości biografii autora jako warunek poprawnego rozumienia dzieła literackiego. — Epistolografia i pamiętnikarstwo. — Istota biografii literackiej. — Jej doniosłość w interpretacji zjawisk literackich. — Autonomiczna biografia artysty słowa.]	302

3. Osobowość twórcza [Psychologia twórcy. — Psychoanaliza. — Mistycyzm i psychopatologia. — Przeżycia lekturalne i ich znaczenie w procesie twórczym.]	308
4. <i>Ingenium et Ars</i> [Geneza natchnienia i praw autorskich. — Natchnieńcy doraźni i długodystansowi. — Kultura umysłowa jako podłoże literackie. — Utalentowani samoucy. — Pisarze refleksjoniści. — Co to jest talent? — Talent a geniusz.]	311

X. HISTORIA LITERATURY — DZIEŁO 318

1. Wiązadła historyczno-literackie [Wpływy i zależności ze stanowiska poety i naukowca. — Związki zjawisk literackich w postaci faz twórczości pisarskiej. — Badania stylometryczne. — Funkcja związków w podziale dzieł literatury na okresy. — Datowanie okresów literackich. — Konwencjonalność dat granicznych.]	318
2. Prądy literackie [Okres a prąd literacki. — Powtarzalność zjawisk literackich. — Rzemieślnicy literaccy. — Powtarzalność w strukturze prądów literackich. — Przeszkody utrudniające ujęcie istoty prądów literackich: wieloznaczność terminów w rodzaju „realizm”, wartościowanie, przekonanie o nieograniczoności pomysłów literackich. — Prądy klasyczne i romantyczne i wzajemny ich stosunek. — Różnice prądów jednorodnych stanowiące o ich odrębności i oryginalności.]	325
3. Struktura prądu [Opis prądu literackiego. — Pokrewieństwa prądów w zakresie stylistyki, rytmiki, poetyki i tematologii. — Próby opisu. — Humanizm renesansowy. — Neoklasycyzm pozytywistyczny. — Romantyzm. — Cechy wewnętrzne struktury prądu i ich ujawnianie się.]	339
4. Krytyka literacka [Krytyka literacka a historia literatury. — Grzechy główne krytyki literackiej. — Funkcje krytyki: informacyjna, orientacyjna, instrukcyjna. — Historia literatury współczesnej.]	355

XI. HISTORIA LITERATURY — ODBIORCA 362

1. Kultura literacka [Znaczenie kultury literackiej w historii literatury. — Strona ekonomiczna kultury literackiej. — Jej oblicze socjologiczne.]	362
2. Postaci życia literackiego [Wielowarstwowość. — Mecenat. Typy twórców urabiane przez odbiorców. — Krytyka i cenzura. — Zmechanizowanie literatury tradycyjnej. — Konflikty pisarza i odbiorcy.]	366
3. Literatura a prasa [Prasa jako archiwum tekstów literackich. — Prasa jako źródło dochodów literackich. — Dodatnie i ujemne strony zajęć dziennikarskich dla pisarza. — Reglamentacja twórczości literackiej.]	374
4. Funkcja społeczna literatury [Syntetyczna formuła Chrzanowskiego i jej błęd. — Literatura w wychowaniu młodzieży. — Francuskie ataki na romantyzm. — Problem romantyzmu w życiu polskim.]	379
5. Tradycja literacka [Rzekomy brak ciągłości w rozwoju literatury staropolskiej. — Sieć wpływów i zależności a tradycja literacka. — <i>Pan Tadeusz</i> i powieści Sienkiewicza w kulturze wsi polskiej. — Literatura jako „moralny byt” narodu. — Literatura jako sumienie ludzkości.]	384
6. Realizm socjalistyczny	389

XII. WŚRÓD ZAGADNIEŃ METODOLOGICZNYCH 392

1. Podział pracy naukowej [Niedomagania naszej pracy naukowo-literackiej. — Przyczyny ich indywidualne i zespołowe. — Doniosłość prac przygoto-

wawczych, bibliograficznych i edytorskich. — Erudycja i intuicja w pracy badawczej. — Synteza i analiza w badaniu naukowo-literackim. — Warunki pracy zespołowej.]	392
2. Narzędzia pracy [Podział metod naukowo-literackich. — Metody dzisiaj niepopularne, a jednak wartościowe. — Metody a specjalizacja naukowa. — Metody stosowane w nauce polskiej. — Monometodyczność i polimetodyczność.]	402
3. Sposoby pracy [Pomysł pracy naukowej i jego realizacja. — Zagadnienia „ważne” i „nieważne”. — Wiedza, wyobraźnia i takt w pracy naukowej. — Pogoń za sensacją. — Przyczynkarstwo i jego znaczenie. — Kompilacje naukowe. — Erudycja prawdziwa i fałszywa. — Jasność ujęcia, poprawne posługiwanie się hipotezami, stosowanie właściwej terminologii jako dalsze wymagania pracy naukowej. — Popularyzacja, jej doniosłość i realizacja. — Interpretacje naukowo-literackie: filologiczna, źródłowa, psychologiczna, historyczna. — Interpretacja estetyczna.]	409
4. Teoria a praktyka [Teoria literatury w jej dwoistym znaczeniu, literackim i pozaliterackim. — Teoria i metodologia literatury. — Charakter książki obecnej.]	434
5. Osobowość a podmiotowość i przedmiotowość w badaniu naukowo-literackim [Przedmiotowość poznania naukowo-literackiego. — Czynniki podmiotowe w postawie badacza. — Zespoleńie składników podmiotowych i przedmiotowych stanowi ową postawę. — Stosunek pierwiastków uczuciowych i intelektualnych składa się na rozumną miłość dzieł sztuki słowa u ich badacza naukowego.]	437
ANEKS	
I. ZASADY TEKSTOLOGII	445
[Tekst i jego rodzaje. — Wydania naukowe, popularnonaukowe i pospolite. — Ustalenie poprawnego tekstu, emendacje i uzupełnienia tekstu zniekształconego. — Obowiązki i uprawnienia wydawcy naukowego tekstów klasycznych. — Problem tekstów anonimowych.]	
II. TEKSTOLOGIA FOLKLORYSTYCZNA	460
[Nowoczesne wydania i wznowienia tekstów literatury ludowej (ustnej). — Ich odrębność od tekstów literackich. — Prace zbierackie w terenie. — Sposoby wydawania tekstów folklorystycznych. — Teksty autentyczne i nieautentyczne. — Klasycy-folkloryści i ich uprawnienia.]	
III. Z ZAGADNIEŃ KOMENTARZA	473
Tekst i tekstologia. — O dwu interpretacjach badanego tekstu. — Komentarz językowy. — Komentarz rzeczowy. — Komentarz historycznoliteracki. — Formy komentarza. — Komentator i komentarz.	
BIBLIOGRAFIA	494
INDEKS RZECZOWY	499
INDEKS NAZWISK I TYTUŁÓW UTWORÓW ANONIMOWYCH	509